

РЕЦЕНЗИЯ

от проф. д.пс.н. Майяна Милчева Митевска
Пловдивски университет „Паисий Хилендарски“

на дисертационен труд за присъждане на образователната и научна степен
„доктор“

по: област на висше образование 3. Социални, стопански и правни науки
професионално направление 3.2. Психология
докторска програма „Обща психология“

Автор: Кристиан Красимиров Иванов

Тема: Модел на психично консултиране на специалисти, работещи в центрове за
психично здраве

Научен ръководител: доц. д-р Даниела Карагяурова

1. Общо представяне на процедурата и докторанта

Със заповед № РД-354 от 11.06.2024 на Ректора на Варненския свободен университет “Черноризец Храбър“ (ВСУ) съм определена за член на научното жури за осигуряване на процедура за защита на дисертационен труд на тема „**Модел на психично консултиране на специалисти, работещи в центрове за психично здраве**“ за придобиване на образователната и научна степен „доктор“ в област на висше образование 3. Социални, стопански и правни науки, професионално направление 3.2. Психология, докторска програма „Обща психология“. Автор на дисертационния труд е **Кристиан Красимиров Иванов**, научен ръководител доц. д-р Даниела Карагяурова.

Представеният от **Кристиан Красимиров Иванов** комплект материали на хартиен носител е в съответствие с Правилника за развитие на академичния състав на ВСУ.

2. Актуалност на тематиката

В дисертацията се обсъжда актуалността на темата за стреса и неговото въздействие върху човешката психика и физиология. Стресът е жизненоважна реакция

на организма, която му помага да оцелява при резки изменения в околната среда. Тази тема е от съществено значение в съвременните научни изследвания поради нарастващото разбиране за връзката между стреса и различни здравословни проблеми.

Съществуват различни теории за стреса, като тези на Ханс Селие и Ричард Лазарус. Селие идентифицира общ адаптационен синдром (GAS), който описва как организмът реагира на стресори чрез три етапа: тревога, съпротива и изтощение. В същото време, Лазарус развива теорията си за стреса, като подчертава значимостта на когнитивните процеси и индивидуалните различия в реакциите на стрес.

Актуалността на тематиката се подчертава и от факта, че стресовата реакция не е само физиологична, но включва и психични и социални аспекти. Съществуват множество фактори, които влияят на стреса, включително семейната и работната среда, както и индивидуалните механизми за справяне със стреса. Разширявайки теорията си за стреса, Лазарус създава системна теория за емоциите, която обяснява както негативните, така и позитивните емоционални състояния, възникващи в резултат на стресови ситуации.

Тези аспекти подчертават значимостта на темата и необходимостта от продължаващи изследвания в областта на стреса и механизмите на адаптация, за да се подобри разбирането и управлението на стресовите реакции. Изследванията върху стреса са важни за разработването на ефективни стратегии за справяне със стресовите ситуации и за подобряване на качеството на живот на индивидите. Тази тема продължава да бъде обект на интензивни научни изследвания и практически приложения в различни области на живота.

3. Познаване на проблема

Познаването на проблема в дисертацията е разгледано в контекста на стреса и копинг стратегиите, които хората използват за справяне със стреса. В дисертацията се обсъждат основните теоретични рамки и емпирични изследвания, свързани с тези теми, като се обръща внимание на различни копинг стилове и тяхното влияние върху психичното и физическо здраве. Ключови моменти от дисертацията относно познаването на проблема са анализирани през

1. Копинг стратегии:

Копингът е процес, който се използва ежедневно за справяне с трудни задачи или ситуации. Включва два основни компонента – оценка на стресора и справяне с

него. Оценката е акт на възприемане на даден стресор и анализиране на собствените способности да се справи с него.

2. Модел на копинг-стилове:

В дисертацията са разгледани три основни копинг стила: проблем-фокусиран, емоционално-фокусиран и избягващ копинг-стил. Проблем-фокусираният копинг-стил включва стратегии, насочени към справяне с проблема чрез събиране на информация, решаване на конфликти, планиране и вземане на решения.

3. Връзка между личност и стрес:

Връзката между личностовите особености, специфичният стрес от работа в центрове за психично здраве и психосоматичната предиспозиция е изследвана с цел разработване на консултативен модел за работа с специалисти в тези центрове. Теоретичните и изследователските аспекти на проблема са анализирани в първите три глави на дисертацията.

4. Тип D личност:

Важността на разбирането на типа личност за прогнозиране на здравословни проблеми, като сърдечно-съдови заболявания, е обсъдена в контекста на „Тип D“ личност. Тази личностова черта включва склонност към социален натиск и ниска самооценка, което увеличава риска от здравословни проблеми.

Тези аспекти подчертават комплексността на проблема със стреса и необходимостта от различни стратегии за справяне, за да се осигури ефективно управление на стреса и свърза Дисертацията на Кристиан Иванов изследва стреса и копинг стратегиите, които хората използват за справяне с него, особено в контекста на работата в центрове за психично здраве. Проблемът е разгледан както от теоретична, така и от практическа гледна точка, като се обръща внимание на различните личностни характеристики и тяхното влияние върху психичното здраве ните с него здравословни рискове. Проучването включва теоретично-аналитичен преглед на научната литература по проблематиката, като обхваща широк кръг въпроси от областта на общата психология, клиничната и консултативната психология. Тези теоретични постановки се разглеждат в първите три глави на дисертацията. В дисертацията се обсъжда и авторският модел на Красимир Иванов, който включва четири етапа за изследване на стреса и личностовите характеристики. Този модел изследва дълбочината на проникване на стресорите в психичното поле, личностовата специфика, взаимовръзката норма/абнормност и динамиката на преминаване от психична ентропия към ред, наречен дисипативност.

Тези аспекти показват задълбоченото и комплексно изследване на стреса и копинг стратегиите, което е от съществено значение за разбирането и управлението на стреса в професионален контекст.

4. Методика на изследването

Изследването има характер на психодиагностично проучване и цели да разработи консултативен модел за работа със специалисти в центрове за психично здраве. То включва анализ на личностовите особености, специфичния стрес, свързан с работата, и психосоматичната предиспозиция.

За анализ на данните са използвани непараметрични методи като коефициента за рангова корелация "Rho" на Спирман и теста на Ман-Уитни, поради ненормалното разпределение на извадката.

Включва количествен и качествен анализ на данните от изследването. Данните за различните величини в извадката не са нормално разпределени, което налага използването на непараметрични методи.

За събиране на данни са използвани различни инструменти, като въпросник за депресия, тревожност, стрес и соматика (DAPsSS), Mini-Mult R, и скрининг за психосоматична предиспозиция.

Емпиричното изследване е организирано на базата на принципи и ограничения, свързани с изследвания проблем. Включва избор на подходяща експериментална група и подбор на адекватни статистически процедури.

5. Характеристика и оценка на дисертационния труд и приносите

Обектът на изследването в дисертацията на Кристиан Иванов е стресът, който преживяват специалистите, работещи в центрове за психично здраве. **Обектът** на изследването е подходящ, защото специалистите в центровете за психично здраве са изложени на високи нива на стрес поради естеството на своята работа. Разбирането на този стрес е ключово за разработването на ефективни стратегии за справяне с него. Предметът на изследването са копинг стратегиите, които тези специалисти използват за справяне със стреса. **Предметът** на изследването е релевантен, тъй като копинг стратегиите са основен аспект на справянето със стреса. Изучаването на тези стратегии може да предостави ценна информация за подобряване на психичното здраве и професионалната устойчивост на специалистите. Целта на емпиричното изследване е идентифициране на причините, които налагат психологическо консултиране, и изграждане на критерии за целево консултиране и модел на психологично консултиране на специалисти, работещи в сферата на психичното здраве. **Целта** на изследването е

релевантна, тъй като се фокусира върху важен и актуален проблем – стресът сред професионалистите в психичното здраве. Този проблем има значителни последици за качеството на грижите, които те предоставят, и за тяхното собствено здраве и благополучие.

Целта, обектът и предметът на изследването са добре формулирани и релевантни за темата на дисертацията. Те са взаимосвързани и допринасят за цялостното разбиране и решаване на проблема със стреса сред специалистите в психичното здраве. Това изследване е от значителна важност както за теоретичния напредък в областта, така и за практическото приложение на резултатите в професионалната практика.

Дисертацията постига следните резултати:

- Създаване на теоретико-практически модел за психологично консултиране, който помага на специалистите да се справят с професионалния стрес.
- Потвърждаване на важността на интегративния подход в психологичното консултиране, който включва множество терапевтични подходи и интервенции.
- Идентифициране на ключови копинг стратегии, които са ефективни за специалистите в центровете за психично здраве

Дисертацията на Кристиан Иванов е детайлно структурирана и обхваща широк спектър от теми, свързани с психологичния стрес и методите за справяне с него. Изследването е проведено с помощта на непараметрични статистически методи, което гарантира надеждността на резултатите, въпреки ненормалното разпределение на данните. Методологията е ясно дефинирана, а инструментариумът е адекватен и стандартизиран за целите на изследването. Изводите и препоръките, направени въз основа на получените данни, са значими за практиката на психологическото консултиране и могат да бъдат полезни за специалистите в тази област.

6. Преценка на публикациите и личния принос на докторанта

Кристиан Иванов има редица публикации, свързани с проблематиката на дисертационния му труд, включително:

1. **"Особености на груповия психологичен тренинг като метод за справяне с „Бърнаут“ при професионалисти работещи в областта на психичното здраве"** – e-Journal VFU, ISSN 1313-7514, бр.15, 2021.
2. **"Значение на знанията по клинична психология за добри практики в клиничната социална работа"** – съавторство със Силвия Белоева, e-Journal VFU, ISSN 1313-7514, бр.14, 2021.

3. **"Основни теоретични и практични аспекти от психологична гледна точка в помощ на клиничния социален работник при работа с клиенти със социална фобия"** – съавторство с Доц. Силвия Крушкова и Силвия Белоева, e-Journal VFU, ISSN 1313-7514, бр.14, 2021.

4. **"Специфични особености при психологично консултиране на медицински специалисти"** – съавторство с Доц. д-р Красимир Иванов, e-Journal VFU, ISSN 1313-7514, бр.14, 2021.

5. **"Importance of psychological differential diagnosis in neurotic syndrome for clinical practice"** – European Science Review, 2019/7-8, ISSN 2310-5577 .

Личният принос на Кристиан Иванов може да се оцени като значителен въз основа на следните факти:

1. **Разработка на модел за психологично консултиране** – Иванов разработва модел за психологично консултиране на специалисти, работещи в центрове за психично здраве, което е иновативно и приложимо в практиката .

2. **Участие в научни проекти** – Участие в международни научни проекти като "Global Next Leaders Forum" и "Access To Universities for Persons with Disabilities", което показва ангажираността му към научната общност и социалната значимост на работата му .

3. **Брой публикации и съавторства** – Броят и качеството на публикациите, включително съавторствата с други уважавани учени, демонстрират неговата активност и признание в академичната среда .

Като цяло, публикациите и личният принос на Кристиан Иванов значително допринасят за развитието на психологичното консултиране и психичното здраве, което е видно от обширната му научна работа и участие в проекти.

7. Автореферат

Представеният автореферат съответства на изискванията и отразява основните тези, направените изводи и научните постижения в дисертационния труд.

8. Препоръки за бъдещо използване на дисертационните приноси и резултати

Дисертационният труд на Кристиан Иванов предлага значителен принос към разбирането и управлението на стреса сред специалистите в централите за психично здраве. За да се увеличи максимално ползата от тези приноси и резултати, авторът на дисертационния труд очертава следните възможни ракурси на развитие:

1. Интегриране на моделите за консултиране в професионалната практика:

Разработеният модел за психологично консултиране може да бъде внедрен в центровете за психично здраве, за да се подобри благосъстоянието на специалистите. Това ще включва обучение на персонала по използване на предложените копинг стратегии и методи за управление на стреса.

2. Продължаващо професионално обучение и развитие:

Организиране на семинари и уъркшопи, базирани на резултатите от изследването, за да се обучат специалистите на новите техники и подходи за справяне със стреса. Тези събития могат да включват практически упражнения и реални казуси, които да помогнат за по-доброто усвояване на методите.

3. Разширяване на изследванията върху стреса и копинг стратегиите:

Продължаване на изследванията в тази област с по-големи и по-разнообразни извадки. Изследването може да бъде разширено, за да включва специалисти от различни области на здравеопазването и социалната работа, за да се види дали предложените модели и стратегии са универсално приложими.

4. Публикации и споделяне на резултатите:

Публикуване на резултатите в научни списания и представяне на международни конференции, за да се сподели опитът и знанието с по-широка научна общност. Това ще помогне за валидирането и доразвиването на предложените модели.

5. Разработване на програми за подкрепа на специалистите:

Създаване на подкрепящи програми, които включват регулярни консултации и психологическа помощ за специалистите в психичното здраве. Тези програми могат да бъдат съобразени с индивидуалните нужди и специфичните стресори, с които се сблъскват специалистите.

6. Адаптиране на резултатите за използване в образователната система:

Включване на разработените модели и стратегии в учебните програми на университетите и обучителните центрове, които подготвят бъдещи специалисти в областта на психичното здраве. Това ще подготви новите професионалисти за справяне със стреса от самото начало на тяхната кариера.

7. Разработване на материали за самопомощ:

Създаване на наръчници, брошури и онлайн ресурси, които да бъдат достъпни за специалистите. Тези материали могат да предоставят информация за различните

копинг стратегии и техники за управление на стреса, които специалистите могат да използват самостоятелно.

Използването на дисертационните приноси и резултати на Кристиан Иванов в бъдещето може да доведе до значително подобряване на условията на труд и психичното здраве на специалистите в центровете за психично здраве. Тези препоръки ще помогнат за внедряване на иновативните модели и подходи, разработени в дисертацията, и ще осигурят устойчиво подобрене в практиката и образованието в тази област.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Дисертационният труд на **Кристиан Красимиров Иванов съдържа научни, научно-приложни и приложни резултати, които представляват оригинален принос в науката** и отговарят на всички изисквания на Закона за развитие на академичния състав в Република България (ЗРАСРБ), Правилника за прилагане на ЗРАСРБ.

Дисертационният труд показва, че Кристиан Иванов **притежава** задълбочени теоретични знания и професионални умения по научна специалност „Психология“ като **демонстрира** качества и умения за самостоятелно провеждане на научно изследване.

Поради гореизложеното, убедено давам своята **положителна оценка** за проведеното изследване, представено от рецензираните по-горе дисертационен труд, автореферат, постигнати резултати и приноси, и **предлагам на почитаемото научно жури да присъди образователната и научна степен „доктор“** на

Кристиан Иванов в област на висше образование 3. Социални, стопански и правни науки, професионално направление 3.2. Психология, докторска програма „Обща психология“.

15.07.2024 г.

Изготвил становището:

проф. д.пс.н. Майяна Митевска